

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

עלון לב המועדים

גליון עט
הלכות והליכות בענין "שבת חזון"
"סעודה המפסקת" "מגילת איכה" "קידוש לבנה"

טבילה במקווה: הרגיל למבול במקווה בכל ערב שבת מותר לו למבול
בער"ש חזון (משנ"ב תקנא ס"ק צח). ובשו"ת שבט הלוי (ח"ב ס' פא ס"ק
(ו) כתב שהמדקקים מקפידים שלא למבול בחמין.

צחצוח נעלים: לכבוד שבת שרי (הגריש"א), והטעם: דלא חמיר מכיבוס
שמותר לכבוד שבת (שו"ת בית אבי קלד, אורחות רבינו ח"ב עמוד קלג
בשם החזו"א), טעם אחר: לפי שאין אבילות בפרהסיא (אבני ישפא או"ח קיב
ד).

שטיפת הרצפה: אף שנהגו שלא לשטוף הרצפה בתשעת הימים לכבוד
שבת מותר (אורחות רבינו ח"ב עמוד קלג ב, קובץ מבית לוי ח' י"ג עמוד
כה). ויש שנהגו לשטוף רק עם מים (הגרשו"א הליכות שלמה פרק יד כא)
כהומרת ר' שמואל מסלנט שכתב שלא ישטפו כל כך (הובא בקרא עלי מועד
פרק ד הערה יז).

לבישת בגדי שבת

יש הנוהגים כדעת הרמ"א (תקנא א) שאין ללבוש בגדי שבת בשבת זו,
והטעם דלא חשיב אבילות בפרהסיא, לפי שהרואה אומר שמא אין
לו בגדי שבת (מהר"ל הליכות תשעה באב בשם מהר"י סג"ל).
טעם אחר: על פי הכלל שבמקום שכולם אכלים אין חשש אבילות
בפרהסיא (עיין שו"ע יור"ד תקנא יא, מועדים וזמנים חזרנו הערה א).

יש מבני אשכנז הנוהגים כהגר"א ללבוש בגדי שבת כבכל שבת (חיי אדם
קלג כא), והטעם: כדי שלא להראות בשבת אבילות בפרהסיא (כמבואר
בשו"ע יור"ד ח) שתמיד נוהג ללבוש בגדי שבת ועכשיו לובש בגדי יום חול
(ערוה"ש תקנא יא). טעם אחר: לפי שלא ראוי לאסור בגדי שבת שהיא
מצווה מדברית קבלה של כבדהו בכסות נקיה (שו"ת רדב"ז תקנא י).

טעם אחר: דברי הרמ"א היו בימים שלא היה ניכר ההבדל בין בגדי שבת
לבגדי יום חול כ"כ ובדורנו שיש הבדל גדול וניכר לכל שזה בגד של
חול הוא אבילות בפרהסיא, ומסיים שלפי זה במקום שביטלו צורת מלבושי
שבת שיהיו כחול והפרש הוא רק בין זול ליקר ראוי ונכון לקיים מנהג
קדמונינו (ערוה"ש תקנא יא).

שבת חזון

הטעם שנקראת בשם שבת חזון: על שם שמפטירים בה בישעיה (א, א)
"חזון ישעיהו" (תשובות הגאונים דף קמג).

טעם אחר: על פי המדרש "לא היו ימים טובים לישראל וכו' כי כל הימים
שהיה בהם צרה יהיה נהפך לששון ולשמחה וליו"ט וכן כתבו "עוד
חזון למועד" ר"ל שבת חזון יהיה ליום טוב גדול וע"כ נקראה על שם הנחמות
(ספר מטעמים ענין שבת כא בשם דברי שלום).

טעם אחר: לפי שהחודש הזה חציו זעם וחציו נחמה על כן נקרא שבת חזון
חזון ר"ת חציו זעם וחציו נחמה להיות שעוד ינחם אותנו ה' (מטעמים
שם כב בשם ש"י).

שבת השחורה: יש שקוראים לשבת זו שבת השחורה, והטעם: לפי שיש
בה מנהגי אבילות או כעין אבילות (לוח דבר בעתו חודש אב).

טעימת האוכל שיש בו בשר לפני שבת

יש אומרים: שאין למעום כלל (לקט יושר עמוד 110), ויש אומרים: שלמעום
שרי רק שלא יבלע את מה שמועם מן התבשיל, כיון שהמנהג הוא שלא
לאכול בשר בתשעת הימים (ש"כ ח"ב מב סא, הגריש"א בהליכות והנהגות בין
המצרים עמוד 11, שו"ת רבבות אפרים ח"א שסז).

ויש אומרים: שהרגיל למעום בכל ערב שבת שרי, והטעם: כיון שטעימה זו
אינה לשם הנאה אלא משום טועמיה חיים וכו' כמבואר בשער הכוונות
(דף סב) דהוי כמכין סעודה למלך שמועם התבשילים אם הם טובים וזה סוד
טועמיה חיים וכו' (מקור חיים תקנא ט, אור לציון פרק כו ד).

רחיצת גופו בערב שבת [כני אשכנז]

יש אומרים: שהרגיל לרחוץ במים חמים בכל ערב שבת רשאי בערב שבת
חזון לרחוץ פניו ידיו ורגליו, ולחפוף ראשו בחמין אולם לא ישתמש
בסבון. מיהו כל גופו אסור אפילו בצונן (רמ"א תקנא טז, משנ"ב שם ס"ק טז).

ויש שהתירו: לרחוץ כל גופו בחמין ובסבון לכבוד שבת (רבבות אפרים
ח"ג שז בשם הגר"מ פינשטיין, וכן מובא בשם הגר"מ הענקין בהקדמה לספר נחמת
יוסף שכתב שבמדינה שנוהגים לרחוץ תדיר הכל בגדר איסמנים בזה ודינו להחמיר
בשאר הימים ולא בער"ש).

זמן לבישת בגדי שבת [לנוהגים כשיטת הגר"א]: יש אומרים שאפשר ללבוש בגדי שבת מחצות היום (הגריש"א, בקרא עלי מועד פרק ד הערה יט בשם מג"א). והטעם מחצות: לפי שמחצות יש כבר הארה של שבת (נמעי גבריאלי בין המיצרים פרק מה הערה יא), ויש אומרים: ממנחה קמנה (הגר"ק קרא עלי מועד פרק ד הערה יט), ויש אומרים: שלא ילבש אלא סמוך לשבת (שש"כ פרק מב נו).

זמן הורדת הבגדים במוצ"ש חזון

יש אומרים: שאין חיוב להוריד את בגדי שבת מיד במוצ"ש (הגריש"א, בקרא עלי מועד פרק ד הערה י"ח) אך מי שהוריד החליפה ראוי שיחזור וילבש בגדי יום חול, ואם אינו יכול מותר לו לחזור וללבוש את החליפה של שבת אף במוצ"ש עד השינה (קונטרס יום השבת ח"א ע"ב). ויש אומרים: שיש להוריד מיד במוצ"ש אחר הבהלה (שש"כ פרק מב נו, הגרשז"א הלכות שלמה בין המצרים פרק יד כח דבר הלכה לה).

בגדים חדשים: גם לנוהגים ללבוש בגדי שבת בשבת זו, אין ללבוש בגדים חדשים, כשיש לו בגדים אחרים, והטעם: דלא עדיף מחתן דאף שמתירים לו ללבוש בגדי שבת כתב המג"א (בסימן תקנא בס"ק ו) שאין ללבוש בגדים חדשים (אגרות משה או"ח ח"ג סימן פ).

ניגון לכה דודי: יש הנוהגים לשיר את הפיוט "לכה דודי" במנגינה של "איכה", ויש שנהגו לשיר במנגינת של קינת "אלי ציון" הנאמרת בסיום קינות של תשעה באב (מנהגי פרנקפורט).

יש שלא נהגו כן, והטעם: כדי שלא להראות אבילות בפרהסיא בשבת (דרכי חיים ושלום).

קריאת התורה

פרשת דברים לפני תשעה באב: לעולם פרשת דברים לפני תשעה באב (שו"ע תכח ד), והטעם: כדי לקרוא בתוכחותיו של משה קודם תשעה באב, ומפטירים בחזון כדי לקרוא בתוכחותיו של ישעיה על החורבן (ביאור הלכה תכח ד ד"ה טוב).

טעם אחר: כדי שיקראו "איכה אשא לבדי" ויפטירו בחזון "איכה היתה לזונה" (סידור רש"י סימן תנ, מחזור ויטרי רסא).

הפסקה לשני בפסוק יא: קוראים לכהן "עד כוכבי השמים הרוב" בפסוק י' ולוי מתחיל (שם יא) מ"ה' אלוהי אבותיכם" (רמ"א תקנ"ד יט, משנ"ב ס"ק לט), והטעם: על פי הרמ"א (קלח ד) שכתב שיש להתחיל ולסיים קריאת התורה בדבר טוב ולכן מסיים הכהן פסוק קודם שני כדי שלא להתחיל באיכה שהיא תוכחה.

קריאה במנגינת איכה

בפסוק (שם יג) "איכה אשא לבדי" יש שנהגו לנגן במנגינה של איכה (ליקוטי מהרי"ח בסדר קריאת התורה לשבת), והטעם: כדי להודיע שהשבוע יחול תשעה באב (א"א סימן קלח).

יש שלא נהגו כן, והטעם: כדי שלא להראות אבילות בפרהסיא (חזו"א חובא במועדים וזמנים ח"ח רנא בהג"ה).

טעם אחר: ע"פ החיד"א (בהערותיו על ספר חסידים) הסובר שאין לשנות את טעמי התורה לטעמי הכתובים (ספר אבילות החורבן פרק ז הערה ד).

הפטרה: הפטרת חזון היא אחרונה מתלתא דפורענותא, ומפטירים בחזון ישעיה (ישעיה א, א) עד פסוק כז "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" (שוש"ע תכח ח).

הפטרה במנגינת איכה: יש שקוראים ההפטרה בניגון של איכה (ע"פ מג"א רפב ס"ק יד בשם הריב"ש), מלבד פסוקי הנחמה שבה שנקראת בניגון הפטרה רגילה ואלו הן: "לכו נא ונוכח" (שם יח) "אם תאב"ו" (שם ט) "לכן נאום וכו'" עד סוף ההפטרה.

יש שלא נהגו כן, והטעם: לפי שחששו משום אבילות בשבת בפרהסיא (דינים והנהגות לחזו"א פרק יט ז, דולה ומשקה עמוד כח בשם החזו"א ובשם הגר"ח"ק).

מפטיר לרב המקום

יש הנוהגים שרב המקום עולה למפטיר, (מג"א רפב יד, שערי אפרים שער ט בז), והטעם: לפי שחלקים מן הפטרה של שבת חזון נאמרים בניגון של מנילת איכה לכן עולה למפטיר הרב שיועד לקונן על החורבן (שם).

טעם אחר: לפי שנאמר בהפטרה "שריף סוררים" מוטב שיתבייש מעצמו ממה שיתבייש על ידי אחרים (ליקוטי חבר בן חיים סימן רפב).

יש שאין מקפידים בזה, והטעם: כיון שקוראים את ההפטרה מתוך הקלף ויש בעל קורא קבוע שקורא ואין העולה קורא ההפטרה לכן אין נפק"מ בדבר זה (ספר הקריאה בתורה להלכותיה פרק סז הערה יג).

זמירות שבת

שרים וזמירות שבת ככל שבת אפילו אינו נוהג כן בכל שבת, והטעם: דהוי לכבוד שבת וכשם שמותר לאכול בשר בסעודה שלישית של ערב ת"ב אף למי שאינו נוהג כן בכל השנה כיון שהוא לכבוד שבת ה"ג (אגרות משה ח"ד קיב א).

ובקונטרס קיצור הלכות בין המצרים שהביא בשם ספר יוסף אומ"ן (סימן תכא) שכתב שיש לזמר זמירות שבת בשבת חזון בקול נמוך.

"ויהי נועם": אע"פ שקי"ל יו"ט שחל באמצע השבוע אין אומרים "ויהי נועם", כשחל תשעה באב [שנחשב כיו"ט כדכתיב "קרא עלי

מועד"] באמצע השבוע אומרים "ויהי נועם", והטעם: משום שהטעם שאין אומרים כשחל יו"ט באמצע השבוע כיון שלא שייך לומר "ומעשה ידינו כוננה עלינו" שהרי נאסר ביו"ט במלאכה משא"כ תשעה באב מותר בו מקצת מלאכה ושייך לומר "ומעשה ידינו כוננה" (לבוש מנהגים ד).

קידוש הלבנה

זמן קידוש לבנה: דעת מהרי"ל, והדרכי משה וכן פסק בשולחן ערוך שאין מקדשין הלבנה קודם תשעה באב ולא קודם יח"כ, ודעת ערוך השולחן שמקדשין הלבנה קודם ת"ב, וכן כתב במעשה רב (אות קנ"ט) דאין להחמין המצוה ולהמתין עד אחר ת"ב.

הטעם שלא מקדשים לפני ט' באב: לפי שבמוצאי תשעה באב נולד בן דוד על כן יש לקדש במוצאי ת"ב ומבשרים ללבנה ולישראל שהם עתידים להתחדש (בשם הארי ז"ל). טעם אחר: לפי שברכת הלבנה נאמרת בשמחה ומר"ה עצובים מחמת החורבן ולכן מקדשים הלבנה אחר ת"ב.

שתית כוס הבדלה

מכיון שנאסר שתית יין מר"ה, יש הנוהגים לתת לקמן לשותות את כוס הברכה, ומיהו הגרשז"א היה שותה בעצמו אף כשהיה לפניו קמן שהגיע לחינוך (הליכות שלמה בין המצרים פרק יד כו, עיין לקט יושר עמוד 110 שהתרומת הדשן היה שותה כוס הבדלה בעצמו).

הגר"ש"א כתב ליתן את היין לקמן שישתה, באין לפניו ילד קמן אלא מבוגר יותר ולפני בר מצווה יתן לילד ובלבד שלא ישתה בעצמו, לא היו לפניו בנים קטנים ישתה הוא בעצמו, גם כשיש לו בת קטנה (נלאט מהדורא כא עמוד 146).

דיני סעודה מפסקת

סעודה המפסקת

הטעם שנקראת בשם זה: לפי שהיא המפסיקה והוצצת בין הזמן המותר באכילה לזמן האסור באכילה (כנסת יחזקאל).

סעודה בצהריים

מנהג בני אשכנז לאכול סעודה קבועה קודם מנחה ואח"כ מתפללים מנחה (שו"ע תקנ"ב ט בהג"ה בשם מהרי"ל) ונוהגים להרבות במקצת בסעודה ראשונה, והטעם: כדי שלא יזיק להם התענית הואיל ופוסקים מבעוד יום כיו"ב (הג"ה שם). טעם אחר: כיון שבזמן בית שני היה תשעה באב יו"ט והרבו בסעודה אף עכשיו לא זז ממנה להיות זכרון שיהפך במהרה לששון ולשמחה (מנ"א תקנ"ב יא).

שני תבשולים: לא יאכל שני תבשולים יחד וימעט במקצת ממה שרגיל בכל יום, והטעם: בכדי להראות אבל ולזכר חורבן הבית ולהצטער על חורבנו (טור תקנ"ב). שני מיני פירות: שני מיני פירות מותר כשהם חיים אפילו כמה מינים (שו"ע תקנ"ב ד).

לאכול יחידי

אין לאכול שלושה יחד, והטעם: כדי שלא להתחייב בזימון (שו"ע תקנ"ב א), טעם אחר: על שם הנאמר במגילת איכה (ג כה) "ישב בדד וידום" (מנהגים דבי מהר"ם מרוטנברג עמוד 33). ואם אכלו יחד אין מזמנים,

והטעם: לפי שאין דעתן לקבוע סעודה (מנ"א תקנ"ב ט) ומובא שהרא"ש היה אוכל לבד סעודה המפסקת בכדי להתבודד (או"ח תקנ"ב ס"ה).

אכילת ביצה: יש שנוהגים לאכול ביצה (משנ"ב תקנ"ב ס"ק יד) עם קצת אפר, והטעם: כמנהג אבליים (טור תקנ"ב ו).

טבילת הפת באפר

יש הנוהגים לטבול הפת באפר ולאכול, והטעם: על שם הפסוק (איכה ג טז) "ויגרם בחצץ שני הכפישני באפר" (שו"ע תקנ"ב ו בהג"ה), טעם אחר: להזכיר את האפר שנותר כאור לבית המקדש שעלה באש (כנסת יחזקאל). ויאמר זה סעודת תשעה באב (משנ"ב תקנ"ב ס"ק טז).

ישיבה על הארץ (שו"ע תקנ"ב ז)

נהגו לישב ע"ג קרקע בסעודה המפסקת, והטעם: בכדי שתהיה סעודה זו שפלה (שו"ע תקנ"ב ז, ט"ז מד א). ואין הטעם משום אבילות שהרי אין חולצים המנעלים בסעודה המפסקת (תרומת הדשן קנ"א).

ואין צריך לחלוץ מנעליו (שו"ע תקנ"ב ז), הטעם: לפי שאין מנהגי אבילות נוהגים עד הלילה (ערוה"ש תקנ"ב ה, משנ"ב שם יח).

אכילה אחר סעודה המפסקת

אע"פ שאכל סעודה המפסקת ובירך עליה מותר לחזור ולאכול עד כניסת התענית, אלא א"כ קיבל עליו בפירוש שלא לאכול עוד היום (שו"ע תקנ"ב א). ומ"מ נכון להתנות בפה או בלב שאינו מקבל עליו התענית עד בין השמשות (משנ"ב תקנ"ב ס"ק ה).

מגילת איכה

ירמיהו הנביא כתב את מגילת איכה ברוח הקודש מפי הקב"ה כדכתיב (ירמיהו לו א ב) "ויהי בשנה הרביעית... היה דבר הזה אל ירמיהו מאת ה' לומר לו קח לך מגילת ספר וכתבתה אליה את כל הדברים אשר דברתי אליך על ישראל ועל יהודה וכו'"

הכרזה מנין שנות החורבן

יש הנוהגים להכריז קודם קריאת מגילת איכה את מנין השנים לחורבן הבית (כה"ח תקנ"ט יא).

הטעם שפרקי איכה (א' ד') והקניות נסתדרו לפי סדר האלף בית "א"ר מפני מה לקו באלף בית [שבאיכה] מפי שעברו על התורה שניתנה באלף בית" (פנהדרין קד, א).

טעם אחר: "אמר ר' יהושע למה נכתבו הקניות באלף בית מפני שעברו ישראל כ"ב עברות כנגד כ"ב אותיות שבתורה" (ילקוט שמועני איכה תרחב).

טעם אחר: משום שהסדר הזה [א' ב'] מוכן ורגיל לכל לסייע להם לישראל לשנן את דברי התוכחות והקניות (מדרש תדשא).

אבילות בתשעה באב, ואם היא טרודה בגידול ילדיה פטורה (תשובות והנהגות רצ).
ויש שכתבו: שלא נהגו הנשים לשמוע או לומר מגילת איכה (ספר הליכות ביתה כה יט).

בדיני המגילה

יש שנהגו: לקרוא מגילה מתוך הכתב (לבוש תקנט א). ומברכים את ברכות המגילה כדלקמן, ויש שלא קוראים מתוך הכתב ואין מברכים.

ברכות המגילה

מברך על מקרא מגילה, ומברך בלחש, באופן שישמעו כולם, ואין מברך "שהחיינו" ודבר פשוט הוא שאין מברך ולעתיד לבוא שיהפוך למועד יאמרו ברכת "שהחיינו" (לבוש תקנט א).

במנהגי הקריאה (שו"ע תקנט א)

מגביה קולו בקריאת המגילה כדרך הבוכים שמגביהים קולם כשמרבים הבכיה. בכל איכה מגביה קולו יותר, יפסיק בין פסוק לפסוק כדרך האומרים קינות (מהרי"ל אות כא), ופסוק אחרון בכל פרק שמתחיל באיכה יסיים בקול (משנ"ב תקנט ס"ב).

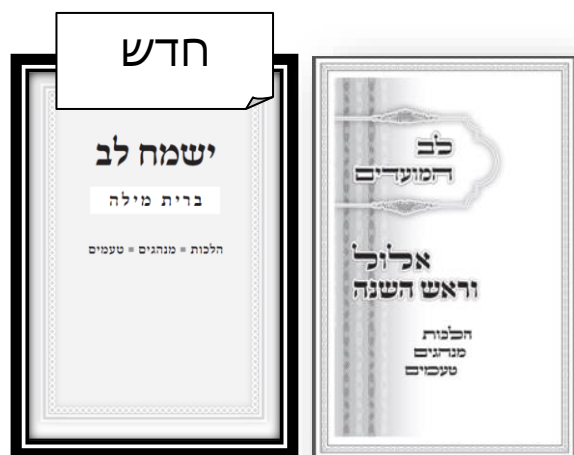
"השיבנו ה"

הטעם שכופלים פסוק "השיבנו", לפי שמגילת איכה מסתיימת בפסוק תוכחה הוצרך לכפול פסוק שלפניו פעם נוספת (רש"י איכה ה כג).

אמירת הציבור: כשמגיע לפסוק (איכה ה כא) "השיבנו ה' אליך" אומרים הציבור, והבעל קורא חוזר אחריהם (לבוש תקנט א). ובהרבה מקומות נהגו שהציבור אומר השיבנו רק בפעם השניה, ויש שנהגו שהציבור אומר ב' פעמים השיבנו.

קדיש אחר איכה

אין אומרים קדיש אחר איכה, והטעם: לפי שהקריאה היא ליחידים ולא שייך על זה קדיש (לוח הלכות ומנהגים אב).

להערות והארות י. לב אלעד 052-7668608

לקבלת העלון במייל: lev17382@gmail.com

הטעם שפרק ה' אינו נסדר לפי אלף בית

לפי שד' פרקים ראשונים עוסקים בתיאור עזות עם ישראל ואת המצב המצפה להם לישראל בעקבות כך, משא"כ פרק ה' הוא תפילה לקב"ה שיתבונן על מצב העם ולכן בפרק ה' בין למעם [שסידרו על סדר א' ב'] לפי שעברו על דברי תורה שניתנו בכ"ב אותיות, ובין למעם שעברו עברות כנגד כ"ב אותיות, וכן למעם שיהיה שנון בפיהם, פרק ה' אינו קשור לחטאות בני ישראל ולכן לא באו להזכירם ולא לפרטם ולכן א"צ שיהיה שנון בפיהם (אורות משפט ע"מ שסו).

הטעם שבפרקים ב' ד' מתחלפות האותיות עין ופה בסדר האלף בית, משא"כ בפרק א' מסודר כסדר הא' ב' (מדרש איכה ב ג אות פה).

לפי שהיו אומרים בפיהם מה שלא ראו בעיניהם וכעין זה מובא בסנהדרין (קד, א) בשביל המרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם (מדרש שם).

הטעם שמתחלפות רק בפרקים ב' ד' ולא בפרק א' לפי שאם היו משנים גם בפרק א' היה נראה לומר שזה היה סידורו של ירמיהו באלף בית פה קודם לעין, ולכן הראה לנו בפרק א' את הסדר אלף בית ובפרקים האחרים הקדים פה לעין (מהרש"א).

טעם אחר: לפי שפרק א' מדבר על העיר ירושלים ועליה לא שייך לומר שאמרו בפה מה שלא ראו בעין, משא"כ שאר הפרקים עוסקים באומה הישראלית שעליהם נאמר שהקדימו בעוונותיהם פה לעין אמרו לה שלא ראו (בעל ידי משה).

טעם אחר: הקדימו פה לעין כנגד נביאי השקר שהקדימו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם או כנגד זה שרדפו אחר אכילת פיהם ולא השתוקקו לגאולת עין (ילקוט מעם לועז בשם ספר אלון בכות).

קריאת מגילת איכה

קוראים מגילת איכה (שו"ע תקנט ב) שמספרת על חורבן הבית.

צורת הקריאה

קוראים מגילת איכה בישיבה ואף הבעל קורא יושב בקריאתה, והטעם: כדרך האבלים (תשובות והנהגות רצ).

זמן הקריאה

יש הנוהגים לקרוא מגילה רק בלילה, והטעם: על שם הנאמר (איכה א ב) "בכה תבכה בלילה" (שם ב יט) "קומי רוני בלילה" (ספר מנהגים דבי מהר"ם מרומנבורג עמוד 334).

קריאה בבוקר

"וירא שמים יקרא גם ביום" (א"ר תקנט ד, משנ"ב שם ב), וקוראים בלא ברכה, והטעם: דהוי רק מנהג, ועל מנהג שאינו קבוע לא מברכים.

נשים בשמיעת המגילה: ראוי לכל אשה אם אינה יכולה ללכת לבית הכנסת שתשב בארץ ותאמר איכה ומקיימת בזה מצות